

TEMEIURILE JURIDICE ALE ROMÂNIEI MARI - REPERE PENTRU DEVENIREA NAȚIUNII ROMÂNE - CRONICĂ DE CARTE JURIDICĂ

Prof. univ. dr. Ovidiu PREDESCU
Directorul publicațiilor „Dreptul”

Anul 2018 a marcat Centenarul Marii Uniri, respectiv împlinirea unui secol de la înfăptuirea celui mai nobil țel al românilor – *România Mare*.

Așa cum cu drept cuvânt prof. univ. dr. Mircea Duțu, directorul Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, arată în „Prefață” la cartea sa *Temeiuri juridico-instituționale ale României Mari*, care a văzut recent lumina tiparului la cunoscuta Editură Universul Juridic din București, „Centenarul Marii Uniri era ocazia cea mai potrivită pentru cunoașterea adevărată și analiza adecvată a evoluțiilor statului național român în ultimii 100 de ani, înțeles nu numai ca un fapt de istorie, ci și ca un major reper de prospectare a viitorului”.

Din nefericire, ne spune profesorul în continuare, „manifestările și palidele producții apărute în acest context (al sărbătoririi Centenarului Marii Uniri, paran-teza noastră – O.P.) au sugerat un impas cvasigeneral” și „s-a ratat o mare ocazie de deblocare și reluare a analizei și studiului unor probleme definitorii ale istoriei moderne și contemporane a țării”.

Volumul care face obiectul prezentării noastre cuprinde mai multe studii ale autorului său referitoare la subiecte semnificative vizând tematica abordată, cum ar fi: *unificarea juridică* (1. Unificarea juridică – legislativă, judiciară și cultural-științifică – parte inseparabilă a procesului de desăvârșire a unității naționale); *constituirea unei științe a dreptului proprii și a culturii juridice românești* (2. Cultura juridică și fațetele sale de sinteză a trecutului, percepție a prezentului și schiță a viitorului); *consolidarea juridică a instituției academice naționale* [3. Academia Română – 140 de ani de institut național și personalitate juridică (1879-2019)]; *întregirea universității românești* [4. Înfiptuirea universității naționale (1919)]; *tratatele de pace din 1919-1920, ca expresii juridice ale principiului naționalităților și moștenirea lăsată posterității* (5. Semnificațiile tratatelor de pace din 1919-1920 pentru Europa și România ultimului secol); secțiunea a 6-a a lucrării conține *Mesajul juridic*

al Centenarului, expresie a încrederii profesorului Mircea Duțu că „nu totul a fost pierdut și mai este timp pentru relansarea preocupărilor cuvenite în spiritul a ceea ce a fost, pe măsura experiențelor prezentului și din perspectiva nevoilor viitorului”. Acesta reprezintă un omagiu adus trecutului, un semnal de alarmă asupra situației prezentului și un apel la reflecție profundă și acțiune responsabilă acum, dar, mai ales, în perioada următoare (*Manifestul juridic al Centenarului*. 6. A venit timpul pentru o știință a dreptului și o cultură juridică românești)¹; secțiunea finală a cărții se referă la o problemă care de-a lungul timpului a generat discuții pro și contra în lumea academică de la noi, și anume *constituirea și afirmarea unei științe a dreptului în România*. Realizarea acestui deziderat, ne explică autorul, „implică, astăzi, mai mult ca oricând, o cercetare științifică a dreptului consistentă (s.n. – O.P.), care să vizeze toate sectoarele de intervenție a acestuia și să ofere soluții teoretico-practice problemelor majore ridicate de dezvoltarea juridică a României, în context european și mondial” (7. Cercetarea științifică a dreptului: nevoia și perspectivele redefinirii obiectivelor și priorităților – Spre o Carte Albă a reflecției juridice românești).

În continuare vom prezenta câteva dintre ideile și direcțiile principale formulate de autor în cadrul unora dintre cele mai relevante secțiuni ale acestei lucrări, aspect ce constituie o invitație adresată juriștilor, dar și altor categorii socio-profesionale pentru a citi această culegere de studii referitoare la temeiurile juridice ale României Mari – premieră pentru literatura de specialitate de la noi.

Referitor la *unificarea juridică*, autorul remarcă disponibilitatea Vechiului Regat pentru construirea temeinică a României Mari de a se deschide astfel provinciilor românești alipite succesiv (Dobrogea, Basarabia, Bucovina și Transilvania) prin statul de drept și marile sale valori: *egalitatea în fața legii, încrederea în justiție și respectul drepturilor tuturor*. Pentru ca apoi să ni se spună în mod justificat că pentru atingerea acestui scop era „nevoie ca unirea politico-statală și teritorială să fie completată și împlinită cu unificarea legislativă, cea a organizării judiciare, uniformizarea jurisprudenței și coerența științei dreptului și culturii juridice, într-una unică și națională”. Pentru a ilustra cât mai elocvent aceste obiective și direcții, autorul face apel la bogatele și temeinicele sale cunoștințe de istorie a dreptului românesc. Așadar, profesorul amintește că la numai 9 zile de la marele act istoric

¹ Această secțiune cuprinde și o interesantă *Propunere* a Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, elaborată la inițiativa și sub coordonarea directorului său prof. univ. dr. Mircea Duțu, cu privire la *Monumentele dreptului român vechi scris și modern*, ca proiect prioritar al instituției academice naționale. În *Argumentum* la acest demers științific de o mare importanță pentru dreptul românesc – trecut, prezent și viitor –, se menționează că „Reluarea, completarea și definitivarea proiectului culegerii, editării științifice și publicării monumentelor juridice identitare (proiect fundamental inițiat în cadrul Academiei Române, la 29 mai 1942, la propunerea și desfășurat sub coordonarea acad. Andrei Rădulescu, realizat parțial ulterior în perioada 1949-1962, paranteza noastră – O.P.) constituie astăzi o cerință a progresului juridic, integrării occidentale și un imperativ național”.

de la Alba Iulia (18 noiembrie/1 decembrie 1918), prim-președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, Corneliu Râmniceanu Manolescu, cu prilejul solemnității deschiderii anului judecătoresc (la 26 noiembrie/9 decembrie 1918), marcând în intervenția sa „deschiderea unei noi ere în viața poporului român”, releva decizia instanței noastre supreme, precum și a justiției românești în ansamblul ei de a-și asuma rezolvarea dificultăților „generate de conflictul posibil dintre legile noastre și legile străine, la care au fost supuși în trecut locuitorii și teritoriile care vor face parte de acum înainte din statul român” și, deopotrivă, de a dezlega toate chestiunile aduse în fața sa „ținând seamă de principii, cât și de datoria de a face să se respecte drepturile tuturor”. Cu aceeași ocazie, memorabilă a fost și intervenția procurorului general al Casației de atunci, Nicolae Procopescu, care remarcă „împlinirea idealului după care suspină de veacuri un neam întreg: unirea tuturor românilor sub un Domn și o Lege” și ura instanței supreme a României Mari “spor la muncă, iar justițiabililor de mâine, frați din țările foste subjugate, să vină cu încredere în fața acestei instanțe, unde vor găsi dreptate, dreptate și numai dreptate”.

În plus, autorul punctează un lucru extrem de important pentru acele vremuri de început: Constituția din 1923 a României Mari „a consacrat și stabilit bazele juridice ale acestei transformări prin ridicarea și consolidarea statutului magistraturii în cadrul statului național unitar și stipularea cerinței realizării unificării legislației prin revizuirea acesteia în vederea punerii de acord cu valorile și exigențele noii legi fundamentale a țării reîntregite”.

Cu privire la constituirea unei științe a dreptului și culturii juridice românești, autorul, încă de la început, abordează această secțiune a cărții cu o întrebare pe cât de justificată, pe atât de actuală: „După o sută de ani de stat unitar și drept național (1918-2018) se ridică în mod legitim și tot mai acut întrebarea: dacă și în ce măsură putem vorbi de și demonstra afirmarea unei științe a dreptului și culturii românești; care ar fi, în această privință, etapele și înfăptuirile trecutului, datele prezentului și mai ales prioritățile viitorului?”. Iar cu privire la prezent, dar mai ales la viitor, profesorul Duțu, după ce evidențiază marea ruptură cu perioada fondatoare interbelică și devierea decurgând din intervalul 1947-1989, adresează o nouă întrebare la care, apreciem noi, lumea juriștilor de azi și de mâine ar trebui să răspundă afirmativ pentru a da o șansă reală devenirii dreptului autohton, și anume: „... mai poate cuprinde dezvoltarea juridică de azi și de mâine a României o autentică dimensiune cultural-științifică?”.

Evident, ne arată autorul, cultura și știința dreptului român sunt profund legate de profesiile juridice și de învățământul universitar de profil. Așadar, din analiza cu un semnificativ caracter diacronic efectuată de profesor rezultă pe scurt următoarele: în perioada interbelică cultura juridică s-a afirmat datorită unei elite intelectuale alcătuite „din înalți magistrați și avocați renumiți, cu preocupări doctrinare, grupați în jurul unor reviste (*Dreptul*, *Curierul Judiciar*, *Pandectele*

Române) care impuneau ideile juridice, promovau atitudinile despre drept și lege și judecățile – de valoare dominante în privința legii – și de interpretare referitoare la aplicarea ei concretă și dezvoltarea jurisprudenței”, aceștia îmbinând cel mai adesea în mod benefic și fericit practicarea dreptului cu promovarea reflecției doctrinare fie la catedră, fie prin colaborarea la diferite publicații juridice importante ale acelor timpuri sau cu ajutorul elaborării și publicării unor valoroase lucrări juridice; amprenta cu puternic caracter ideologic, care a învăluit inclusiv domeniul dreptului, a caracterizat răstimpul 1947-1989, iar cultura juridică „a emanat din și în jurul Institutului de Cercetări Juridice (al Academiei Române, paranteza noastră – O.P.), care, prin specificul activității și publicațiile sale, a deținut un anumit monopol asupra gândirii juridice teoretice și a cugetării culturale în domeniu”; după evenimentele din decembrie 1989, profesorul susține că și-a făcut loc o „cultură tehnicist-lucrative, în care rolul conștiinței juridice se reduce treptat”, favorizată de o estompare a cercetării științifice fundamentale, de o dinamică legislativă fără precedent și de o scădere a reflecției teoretice la interpretarea doctrinară, pe fondul necesității integrării euroatlantice, precum și al accentuării „confruntării politice în stabilirea legii, care generează neîncredere, erodează legitimitatea și diluează efectivitatea reglementărilor”. Deopotrivă, considerăm drept remarcabile pasajele dedicate apariției producțiilor universitare, trecerii de la manual la tratat în literatura juridică română după Primul Război Mondial, precum și rolului deosebit al revistelor de specialitate „în cristalizarea și generalizarea culturii juridice românești”.

În legătură cu *instituția academică națională și consolidarea acesteia*, profesorul Mircea Duțu ne spune că aceasta de la formarea sa ca societate literară în anul 1866, apoi trecerea la societate academică în 1867, urmată de transformarea în institut național, persoană juridică prin Legea din 29 martie 1879, împreună cu toate modificările survenite până în zilele noastre în existența sa juridică, nu a încetat să se manifeste ca „factor de unitate națională și de progres cultural-științific”. Dimensiunea juridică a evoluției statutului și istoriei Academiei Române, deși mult timp neglijată, observă în continuare autorul, „își revendică astfel dreptul și justifică interesul de a fi cunoscută și înțeleasă ca atare și cât mai deplin”.

Totuși, trebuie apreciat, în opinia noastră, punctul de vedere al autorului potrivit căruia în prezent la mai bine de o sută de ani de stat național unitar desăvârșit, principalul for academic român ar avea nevoie „de un nou statut juridic, unul adaptat cu adevărat realităților secolului al XXI-lea și proiectat pentru următorii 100 de ani”. În acest cadru s-ar înscrie și prevederea în Constituția României a instituției ca atare, mai precis recunoașterea constituțională a acesteia, „a statutului Academiei Române de instituție cultural-științifică identitară a românilor și a statului român”.

Din ampla analiză a profesorului Duțu nu putea lipsi secțiunea referitoare la studiul privind *înfăptuirea Universității Naționale*, universitatea românească

înfățișând dintotdeauna ideea de unitate intelectuală a tuturor românilor. Cum era și firesc, actul de la 1918 a influențat într-o manieră benefică viața universitară românească în general și dezvoltarea învățământului juridic superior în special. Astfel, autorul remarcă printre altele faptul că s-a dublat numărul universităților, la cele istorice de la Iași (1860) și București (1864) adăugându-se și integrându-se în sistemul național de învățământ, de la 1 octombrie 1919, încă două, și anume Universitatea din Cernăuți (înfăptuită în 1875, fostă germană) și cea din Cluj (înființată în 1872, fostă maghiară), cu aceasta din urmă unindu-se mai târziu și Academia de Drept de la Oradea (1781). Tot aici, menționăm cu titlu de exemplu comentariile autorului referitoare la constituirea noilor universități românești din Cluj și Cernăuți și ale facultăților de drept din cadrul acestora, inclusiv anexele privind „Serbările inaugurării universității românești din Cluj (1-3 februarie 1920)”, precum și „Inaugurarea festivă a Universității din Cernăuți (24 octombrie 1920)”.

În fine, în legătură cu tratatele de pace de la 1919-1920, profesorul evidențiază că „Recunoașterea internațională, intervenită prin tratatele de pace..., nu-și reducea... semnificațiile la un simplu act de înregistrare a unor hotărâri interne de autodeterminare, ci înseamnă ceva mai mult și mai important: înscrierea țării reîntregite în noua ordine europeană și încercarea de garantare externă în contextul noilor frontarii”.

Cu toate acestea, așa cum ne-au relevat evenimentele ulterioare înfăptuirii României Mari până în prezent, acest proiect național suprem, cum îl numește inspirat profesorul Mircea Duțu, „rămâne încă nedesăvârșit și, prin aceea, de actualitate și o prioritate”. Iată un îndemn venit de la cea mai autorizată voce a Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române pentru autoritățile române de azi și de mâine în vederea continuării strădaniilor înaintașilor pe linia desăvârșirii celui mai înalt ideal al neamului românesc – *reunirea tuturor românilor în granițele firești care să cuprindă toate teritoriile locuite de aceștia din vremuri ancestrale*. Iar dimensiunea juridică a acestui proces, împreună cu toate fațetele sale, continuă de asemenea să aibă un rol semnificativ în realizarea scopului său suprem.

Nu putem încheia această scurtă prezentare a cărții *Temeiuri juridico-instituționale ale României Mari* fără a adresa din inimă felicitările noastre autorului acesteia, prof. univ. dr. Mircea Duțu, care prin această nouă apariție editorială mai aduce încă o contribuție valoroasă la îmbogățirea literaturii juridice de referință din România.